

A KOMANDÓI FAIPARI MUNKÁSOK 1936. ÉVI SZTRÁJKJA

ARVAY JÓZSEF

Az 1929—1933-as gazdasági válságot követő években a tőkés-földes-
úri Romania gazdasági élete is fellendült, ipara részleges fejlődésnek
indult. De ez a fejlődés csak a külföldi és belföldi tőkéseknek hajtott
egyre növekvő hasznot. A tőkések profitjuk növelésére fokozták a dolgo-
zók kizsákmányolását. A reakciós kormány a fegyverkezési kiadások
fedezésére felemelte a kereseti adókat és nagy adókat vetett ki az élel-
miszerekre s egyéb közszükségleti cikkekre. Új drágasági hullám indult
meg. Az alkalmazottak fizetésének vásárlóereje egyre csökkent.

A kizsákmányolás fokozása és a demokratikus jogok korlátozása el-
len meginduló tömegmozgalmakra az ország uralkodó körei újabb terror-
intézkedésekkel válaszoltak. Ezek azonban csak még jobban kiélezték
az osztályellentéteket, s ennek nyomán erőteljesen fokozódott az osz-
tályharc.

Hazánk munkásosztályának forradalmi osztályharcát, a széleskörű
dolgozó tömegeknek a kizsákmányolás és elnyomás ellen, a demokratikus
szabadságjogokért vívott küzdelmeit az illegalitásba kényszerült Román
Kommunista Párt szervezte meg és irányította. Az 1933. évi januári-
februári nagy osztálycsaták után a kommunista párt fokozta tevékeny-
ségét a munkásegységfront megteremtésére. Az egységfront alapján vet-
tek részt a kommunisták, szociáldemokraták, szakszervezetbe tömörült és
szervezetlen munkások az 1935. év végén és 1936 első felében föllob-
banó sztrájkokban, melyeket a kommunista párt szervezett meg a dol-

gozók gazdasági és politikai követeléseinek kivívására, a háborús készülődések és az ország fasizálása ellen.

A hivatalos adatok szerint 1935-ben 78 sztrájk és 2310 munkaviszály tört ki, melyekben 76 813 munkás vett részt, 1936-ban 88 sztrájk és 255 munkakonfliktus volt, 83 988 részvevővel.

E sztrájkok sorába tartozik a komandói fűrészárugyár munkásainak 1936. június 3-án megkezdett hősi sztrájkja is, mely megyénk munkásmozgalmának történetének ebben az időszakában a megyebeli munkásság legjelentősebb harci akciója volt.

Az 1888-ban létesített komandói fűrészárugyár 1893-tól kezdve az Erdélyi Erdőipar Részvénytársaság tulajdonát képezte. Az Erdélyi Erdőipar R.T. megyénk első nagyarányú — és egyben legnagyobb — tőkés faipari vállalata volt. A részvénytársaság összes részvényei a báró Groedel-család tagjainak tulajdonában voltak, akik mesés jövedelmet élveztek a Komandó környéki erdők kíméletlen kiirtása, a fadöntő és fűrészgyári munkások könyörtelen kizsákmányolása révén. 1931-ben az Erdélyi Erdőipar R.-T. átment a Holding Internationale des Bois nevű holding (részvényfelvásárolási társaság) tulajdonába, amely Monakó állam, hasonló nevű fővárosában jegyeztette be magát. E monakói holding részvényeinek 65 százaléka a Groedel-család magyarországi és ausztriai tagjai, 35 százaléka pedig néhány svájci tőkés tulajdonában volt.

A külföldi tőkések tulajdonában levő Erdélyi Erdőipar R.-T. termelése az 1929—1933-as gazdasági válság után ismét fellendült. Növekedett termelése, munkásainak száma. A komandói gyár termékei ismét jó piacra találtak Angliában, Franciaországban, Egyiptomban és a közel-keleti országokban.

Az 1935. évi egyre növekvő drágasági hullám a komandói gyár munkásait is mélyen elkeserítette. Aztán szervezkedésre, majd sztrájkra készített.

A komandó fűrészüzem munkásai már 1935 őszén forrongani kezdtek. A munkásság panaszleveleit és a béremelést s a szakszervezet megalakítását kérő emlékiratait egy Fäget nevű komandói tanító szövegezte meg. A munkások megbízottai aztán felvették a kapcsolatot a brassói szakszervezettel és a bukaresti szakszervezeti központtal.

„A szakszervezet megalakítására irányuló szervezkedés kezdeti szakaszában Bukarestből, különleges küldetésben Komandóra érkezett és a gyárban munkába állott egy Kékesi István nevű munkás, akiről nem sokára kitudt, hogy nagy agitátor“ — írja a kovásznai járás főszolgabírája június 22-i bizalmas hivatalos jelentésében. „Ugyanakkor lépett mun-

kába a gyárban — folytatja a jelentés — két másik új munkás : Schuller-Szabó és Kónya István. Schuller-Szabóról kiderült, hogy jó szónok, jól ért a tömeg bujtogatásához, különleges kommunista felkészültsége van, s a bérvizsály egész ideje alatt ő tartotta a kapcsolatot a komandói munkások és a bukaresti szakszervezeti szövetség között. Kónya Istvánról bebizonyosodott, hogy az igazságügyi szervek kommunista agitáció miatt körözik, de ideiglenesen szabadlábon hagyták“.

Még mielőtt hivatalosan megalakult volna a szakszervezet Komandón, 1936 márciusában a munkások béremelési kérést adtak be a gyár igazgatóságához. Az igazgatóság elutasította a kérést. A munkások ekkor panaszlevelet küldtek a Munkaügyi Minisztériumba, amelynek eredményül a brassói munkaügyi felügyelőség kivizsgálta a panaszt. Hosszas tárgyalások után egyezség jött létre, mert a vállalat kisebb béremelést engedélyezett, amivel a munkások akkor megelégedtek.

Május 12-én a megyefőnök engedélye alapján a komandói gyár munkásai nyilvános gyűlést tartottak, megalakították a komandói faipari munkások szakszervezetét, amely csatlakozott a szakszervezetek Bukarestben székelő szövetségéhez. A szakszervezet megalakításában döntő szerepe volt egy Bartha nevű idős férfinak, a szakszervezeti szövetség kiküldöttének, aki az alakuló közgyűlésen is elnökölt és a munkásokat politikailag oktatta.

A szakszervezet megalakításának napján, habár az rendes munkanap volt, a munkások egész délutánra felfüggesztették a munkát. Az igazgatóság szerint a munkások erről előzetesen nem értesítették a vállalatot, a munkások azonban azt állították, hogy értesítették. A tény az, hogy a gyár igazgatósága mindjárt másnap minden indokolás nélkül elbocsátotta azt a 28 munkást, akik a szakszervezet fő szervezői és a megalakulási okmány első aláírói voltak.

Az elbocsátások nagyon elkésértették a gyár 780 munkását, akik most már politikai öntudatra ébredve, szervezett, elszánt és kitartó harcot indítottak a gyár igazgatósága ellen, gazdasági és politikai jogaik kivívására.

A munkások megbizottai és a gyár igazgatósága között ismét tárgyalásokra került sor, amelyeken a megyefőnökség kiküldöttje és a többi illetékes hatóság képviselői is részt vettek.

A munkásságnak három követelése volt : 1. A május 13-án minden ok nélkül elbocsátott 28 munkás visszafogadása ; 2. A napi 10 órás munkaidőnek 8 órára csökkentése, és ezért ugyannyi fizetés, amennyit az előbbi 10 órás munkáért kaptak ; 3. Kollektív munkaszerződés.

Minthogy a vállalat mereven visszautasította a munkásság követeléseit, a helyi szakszervezet vezetőségének határozata folytán 1936. június 3-án reggel fél hét órakor az Erdélyi Erdőipar Részvénytársaság komandói fűrészgyárának munkásai kimondták az általános sztrájkot.

A megyei csendőrlégió parancsnoka és a megyei törvényszék főügyésze már június 3-án délben kiszállt Komandóra. Előbb a vállalat vezérigazgatójával, (akinek székhelye Bukarestben volt és csak ritkán szokott Komandóra kiszállani), majd a munkásság képviselőivel tárgyalt.

A vállalat vezérigazgatója hajthatatlan volt. Visszautasította mind az elbocsátott munkások visszafogadását, mind pedig a béremelést és a kollektív szerződés megkötését. Előadta, hogy ő már beleegyezett a napi 10 órai munkaidőnek 8 órára csökkentésébe, de csak a fizetés 20 százalékos leszállítása feltételével. Ez a bércsökkenés annak a napi 2 órának a bérével egyenlő, amivel a munkások a napi munkaidejüket csökkenteni akarják.

A munkásság képviselői ismertették, hogy a minden indokolás nélkül elbocsátott 28 munkás a május elején létesített szakszervezet szervezői és a megalakulási okmány első aláírói voltak. E munkásokat a vállalat igazgatósága minden más ok nélkül csak azért bocsátotta el, hogy ezáltal feloszlassa a szakszervezetet, amelynek létrehozásáért mintegy hat hónapig dolgoztak. Most előlről kell kezdeni a szervezési tárgyalásokat, ami nemcsak nagy idővesztést okoz, hanem mintegy 3000 lej költséget is igényel.

A munkások szerint a 10 órai munkaidőnek 8 órára csökkentésével a gyárat semmi károsodás nem éri, és a gyár megadhatja a régi fizetéseket, mert a legutóbbi héten, melyen a munkások napi 8 órát dolgoztak, a gyár ugyanannyit termelt, mint a régi 10 órás munkaheteken. A termelési színvonal fenntartását a munkások a jövőre nézve is vállalják, tehát a gyárat sem a munkaidő csökkentésével, sem a régi fizetések fenntartásával semmi veszteség nem éri.

A munkásokat mélyen elkeserítette az a tény, hogy azoknak a szakmunkásoknak, akik a legmagasabb bérosztályba tartoztak és a régi 10 órás munkanapokra napi 58 lej fizetést kaptak, most a gyár igazgatósága a legutóbbi hétre, a 8 órás munkanapokra csak napi 47 lej munkabért fizetett, a segédmunkásoknak pedig csak napi 25 lejt. Ez a fizetés a mindennapi élelem beszerzésére sem elegendő, mert a munkások nagy része családos ember, s az élelmiszerek ára az utóbbi időkben több mint 25 százalékkal emelkedett.

A munkásság szerint nem felel meg a valóságnak a gyár igazgatóságának az az érvelése, hogy a munkásokat azért bocsátotta el és a munkabért azért nem emelheti, mert a deszkaáru exportja jelenleg pang és a gyár raktárai telve vannak áruval. Ellenkezőleg : a gyár intenzíven működik és a gyárnak minden régi munkására szüksége van. Ezt legvilágosabban az bizonyítja, hogy a vállalat naponta újabb és újabb erdőki-termelő munkásokat hozat. Június 2-án 60 új favágó, június 3-án 70 favágó érkezett a telepre, s naponta újabb csoportok érkezését várják. Az erdőki-termelő munkások eddigi körülbelül 800-as létszáma csupán csak a legutóbbi két napon 930-ra emelkedett, ami kétségtelenné teszi, hogy a gyár intenzíven termel és nagy megrendeléseik vannak, mert másként nem emelné a fakitermelés mennyiségét.

A csendőrlégió parancsnoka a munkások panaszainak meghallgatása után azt tanácsolta nekik, hogy álljanak ismét munkába, s azután békés úton folytassák tárgyalásaikat a gyár igazgatóságával. A munkások azonban kijelentették, hogy addig nem kezdik újra a munkát, amíg összes követeléseiket nem teljesítik.

A fűrészgyár 780 munkásának túlnyomó többsége sztrájkba lépett. Nem vettek részt a sztrájkban : a mozdonyvezetők, (a gyárnak 25 km-nyi iparvasútja volt a kovásznai vasúti állomásig, s ezenkívül a különböző távoli erdőki-termelési helyekig), a 25 fékező közül hárman, a műhelyfőnökök és munkafelügyelők. A gépészeti műhely 96 munkása nem mondta ki a sztrájkot, néhány napig ők sem dolgoztak, de később visszatértek a munkába. A gyár több mint 650 munkása elszántan sztrájkolt.

A sztrájk első napjaitól a sztrájk befejezéséig 47 csendőr és 9 őrsvezető tartózkodott állandóan Komandón, a kovásznai csendőrosztály vezetőjének parancsnoksága alatt.

A gyár igazgatóságának legelső intézkedése a sztrájkolók ellen az volt, hogy a sztrájk kimondása után azonnal bezárta a gyár üzletét, hogy a munkásságot elzárja az élelmiszerek beszerzési lehetőségeitől. A munkásoknak gyalog, az erdőn keresztül lopakodva kellett felhordaniuk az élelmet a 20 kilométernyire fekvő Kovásznáról. A munkások utalványlapokkal vásárolták az élelmet három kovásznai kereskedőtől, s a hatóságoknak nem sikerült kideríteniük, hogy ki volt az a személy, aki ezeknek az utalványoknak az árát előzetesen kifizette.

Két hét múlva, miután a gyár igazgatósága látta, hogy nem sikerül kiéheztetnie a sztrájkolókat, újabb intézkedéseket tett a sztrájk letörésére. Június 18-án kihirdette a telepen, hogy a Munkaügyi Minisztérium engedélyezte a napi 9 órás munkaidőt, s aki vissza akar térni a mun-

kába, azt — az elbocsátott 28 munkás kivételével — visszaveszik, ha egyénileg munkára jelentkezik a gyár irodájában. Ellenben, ha június 20-ig nem jelentkezik kellő számú munkás a termelés rendes megindítására, akkor a gyár idegen munkásokat fog szerződtetni.

A felhívásra egyetlenegy munkás sem jelentkezett. Ekkor, június 22-én a gyár igazgatósága a vállalat bélafalvi fióközeméből 70 munkást hozatott, és velük a gyár egyik részlegében megindította a termelést. Az újonnan érkezett sztrájk törő munkásokat a csendőrségnek csak nehezen sikerült megvédenie a sztrájkolók jogos haragja ellen.

A termelés részleges újraindítása első napjának estéjén, 21 óra 15 dea și contractul colectiv, a fost legată nemijlocit de apariția și extinperckor kigyulladt a komandói gyár brikettgyártó üzeme. A tüzet idejében észrevették, három órai munkával eloltották, s így sikerült megakadályozni, hogy a tűz a hat méternyire álló gépházra és az egész gyárra átterjedjen. A kár kb. 30 ezer lej volt. A gyár 50 millió lejre volt biztosítva.

Az azonnal megindított részletes vizsgálat nem tudta, vagy bizonyára nem is akarta a tüzeset okát megállapítani. A gyár igazgatója és mérnöke azt állította, hogy a tüzet csak gyújtogatás okozhatta. A komandói szakszervezet három vezetője, Pârghie Simion elnök, Szabó Ernő pénztáros és Kékesi István, valamint a többi kihallgatott munkás egyöntetűen rámutatott arra, hogy a tüzet a gyár fakéményéből kipattanó szikra okozta, miként a múlt év nyarán is, ugyanilyen okból egy délelött tűz ütött ki ebben az épületben.

A gyár igazgatósága a június 22-i tüzesetet sietve kihasználta a sztrájkoló munkásság ellen. A megyefőnöknek küldött beadványaiban azzal vádolta a sztrájkolókat, hogy ők gyújtották fel a brikettgyártó üzemet és hogy „a sztrájkolók a személy- és vagyonbiztonságot veszélyeztető más szabotázs cselekményekre is felkészültek, vagyis olyan harcot folytatnak, amelyben nem az anyagi kívánságaik, hanem sokkal inkább a munkásság erejének kinyilvánítására szolgáló felforgató eszmék játszó a főszerepet“. Ugyanakkor a kovásznai főszolgabíró is azt jelenti a megyefőnöknek, hogy: „a komandói sztrájk ügye már nemcsak egyszerű szakmai munkásjogi követelések jellegét mutatja, hanem kitűnik a sztrájkolók veszélyes társadalmi rendbontási szándéka, mert bizonyítékok vannak arra, hogy a komandói sztrájkot kommunisták szervezték meg, akik ellen tehát a leghatározottabb intézkedések teendők“.

A sztrájk végleges letörésére a gyár igazgatósága újabb idegen munkásokat hozatott, a csendőrség pedig újabb terrorintézkedéseket léptetett

életbe a sztrájkolók kiéheztetésére. Ezek az intézkedések aztán elérték céljukat. Június 29-én és 30-án összesen 115 munkás iratkozott fel a munka újrakezdésére, akiket családtagjaik éhezése kényszerített a sztrájk abbahagyására. 53 munkás önszántából családotól eltávozott Komandóról. A következő napokban a többi munkások rendre arra kényszerültek, hogy jelentkezzenek a munka felvételére. 1936. július 6-ra a komandói munkások sztrájkja véglegesen befejeződött; ezen a napon újra megindult a nappali és éjszakai műszak szabályszerű munkája.

A komandói fűrészgyár munkásainak június 3-án megkezdett sztrájkját tehát július 6-ra véglegesen leverte a külföldi tőkés szolgálatában álló gyárigazgatóság, a tőkés érdekeit védő hatóságok segítségével.

Az elszigetelt helyzetben, nehéz körülmények között vívott elszánt sztrájkharc csak részleges eredménnyel járt.

A komandói munkásoknak, a márciusban elért fizetésjavítás után, a sztrájkkal sikerült kivívniuk a napi 10 órás munkaidőnek 9 órára csökkentését a fizetések leszállítása nélkül.

Nem sikerült elérniük a kollektív munkaszerződés megkötését. És nem sikerült kiharcolniuk a szakszervezet megalakítása miatt elbocsátott 28 társuk visszafogadását sem, sőt a gyár 54 sztrájkoló társukat sem fogadta vissza a munkába, 53 másik társuk pedig önként távozott el a telepről, hogy megmeneküljön a gyárigazgatóság és a hatóságok várható üldözésétől.

A márciusi fizetésjavításnak és a napi munkaidő egy órával való csökkentésének kiharcolása, bár túl nagy áldozatokkal járt, de a munkásság elnyomatásának akkori nehéz időszakában nagyon jelentős eredmény volt Komandó 600-nál több régi, és mintegy 150 új munkása számára.

A telepről elűzött munkások, a sztrájk vezetői, más üzemekben értékesítették első levert sztrájkjuk tanulságait. Sokan közülük az illegális párt harcosai lettek, majd tíz-húsz évvel később, szerte az országban, a szocialista építés hőseiként szereztek dicsőséget Komandónak.

